

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 16

Засновано у 2015 році

Рівне – 2022

Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 16. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2022. 291 с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкільця і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Грицай Наталя Богданівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету.

Члени редколегії:

Androszczuk Irena (Андрощук І. М.), доктор габілітований, професор, професор кафедри Педагогіки праці та андрагогіки Академії педагогіки спеціальної імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Республіка Польща);

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри міжкультурної комунікації, теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури Рівненського державного гуманітарного університету;

Вихрущ А. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Дичківська І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Кобилянський О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Вінницького національного технічного університету;

Ковальчук О. С., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Національного університету харчових технологій;

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Мельничук І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Павелків К. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Bobirchenko Natalia (Побірченко Н. С.), доктор габілітований, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніці (Республіка Польща);

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничо-математичної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Савчук Б. П., доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка;

Sieradzka-Baziur Bożena (Сєрадзька-Базюр Б.), доктор габілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

Сойчук Р. Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

SirojC Zdzislaw (Сіроїц Здзіслав), доктор габілітований соціальних наук в галузі педагогіка, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Skubisz Jolanta (Скубіш Йоланта), кандидат соціальних наук в галузі педагогіки, ад'юнкт відділу педагогіки і психології Академії гуманітарно-економічної в м. Лодзь, член групи соціальної педагогіки в Комітеті педагогічних наук Польської академії наук у Варшаві (Республіка Польща);

Остапчук Н. О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шадюк О. І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus International: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Упорядники: проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М., Бабяра А. А.
Науково-бібліографічне редагування: наукова бібліотека РДГУ.
Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 10 від 27 жовтня 2022р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2022

ЗМІСТ

Богуш А. Мовно-літературна освіта дітей дошкільного віку.....	6
Журба К. Формування у школярів ціннісного ставлення до тварин в умовах війни.....	14
Пустовіт Г., Петренко О. Актуальні орієнтири модернізації сучасної освіти в контексті формування зростаючої особистості: теоретичний аналіз.....	24
Solak A. Człowiek w pedagogice chrześcijańskiej.....	36
Дичківська І. Розвивальне предметно-просторове середовище як інноваційний потенціал Монтессорі-освіти.....	48
Кравченко О. Міжсекторальна співпраця в організації інклюзивного навчання на рівні громади.....	61
Mykhalchuk N., Ivashkevych E. Innovative pedagogical aspects of use of authenticity of materials in teaching english.....	82
Глінчук Ю. Розвиток життєстійкості майбутніх педагогів у процесі вивчення безпекових дисциплін.....	95
Потапчук Т., Черсак О., Молодій О. Музичне мистецтво як засіб розвитку естетичного смаку майбутніх педагогів мистецьких закладів освіти.....	102
Розман І., Лемак О. Внесок літераторів у підготовку підручників для українських початкових шкіл Закарпаття у 20-30-ті роки ХХ століття: науковий дискурс.....	112
Савчук Б., Щербяк Ю. Психофізіологічні моделі коучингу: сутність та можливості використання в освітньому процесі ЗВО.....	123
Стадник В. Педагогічні основи психологічного забезпечення процесу фізичного виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану.....	132
Skubisz J. Pedagogika pokoju (wojny) w refleksji metodologicznej.....	141
Баліка Л. Формування освітнього простору класних кімнат Нової української школи: сім зон і їх характеристика.....	152
Козлюк О. Виховання у дошкільників толерантного ставлення до людей з особливими освітніми потребами засобами інклюзивної літератури.....	161
Найда Р. Системно-цілісний підхід у підготовці майбутніх вихователів в умовах педагогічного коледжу.....	171
Нечипорук Л. Ігротерапія в соціально-педагогічній роботі як метод моделювання взаємодії з соціальним оточенням.....	180
Павелків О., Петренко С. Особливості вивчення дисциплін математичного циклу в закладі вищої освіти в умовах змішаного навчання.....	190
Павлова Н. Педагогічна ситуація як дидактична одиниця професійної підготовки майбутніх учителів інформатики.....	204

Стельмашук Ж., Ваколюк А. Проблема емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку: актуалізація поглядів В. О. Сухомлинського.....	215
Ціпан Т. Військово-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах воєнного стану.....	223
Шадюк О. Співпраця вихователів ЗДО та батьків що виховують дітей з особливими освітніми потребами.....	233
Шліхта Г. Аксиологічний підхід до реалізації професійної підготовки майбутніх фахівців ІТ-галузі.....	240
Доробки молодих науковців	
Гоголь Т. Аналіз сучасних методологічних підходів формування логістичної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з виду спорту.....	252
Коваль К. Формування полікультурної компетентності батьків – вихователів у дитячому будинку сімейного типу.....	264
Поліщук Н. Формування здоров'язбережувальної компетентності студентської молоді у процесі волонтерської діяльності.....	272

Пустовіт Григорій

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри природничо-математичної освіти
Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0001-7754-0249,
e-mail: h.pustovit@gmail.com

Петренко Оксана

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0001-6906-3542,
e-mail: oksana.petrenko@rshu.edu.ua

**АКТУАЛЬНІ ОРІЄНТИРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ
ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЗРОСТАЮЧОЇ
ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ**

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз сучасного стану реформування вітчизняної системи освіти, на основі якого визначено й схарактеризовано сутність провідних орієнтирів її модернізації.

Актуалізовано провідні ідеї такої модернізації, а саме: підвищення якості освіти і якості освітньої діяльності та створення умов для рівного доступу до всіх видів і форм освіти; підвищення якості викладання навчальних предметів (інтегрованих курсів) завдяки підвищенню якості професійної діяльності педагогів; ефективної реалізації автономії закладів освіти, а отже підвищення ефективності їх управління та освітньої діяльності; «коеволюції», що, ґрунтуючись на поєднанні знань про природне і соціогуманітарне середовище, забезпечує створення універсальної моделі майбутнього соціокультурного й освітнього простору, у межах якого еволюційні процеси розвитку окремої особистості, суспільства й цивілізації та оточуючого середовища логічно взаємопов'язані; випереджувальної особистісно орієнтованої дитиноцентричної освіти та упровадження у її побудову принципів природовідповідності й культуровідповідності.

Доведено, що розвиток вітчизняної системи освіти, для якого характерним є саме посилення громадської участі в управлінні освітою на паритетних позиціях разом з державним її управлінням, має розглядатись як провідний феномен демократії.

Схарактеризовано незаперечну значущість філософсько-культурологічних, психолого-педагогічних і соціальних концепцій щодо біосоціальної природи зростаючої особистості і її гармонійної взаємодії з навколишнім світом; зростаючої особистості як активного суб'єкта діяльності і власного чи в колективі творчого розвитку й саморозвитку, становлення й самостановлення.

Ключові слова: вітчизняна система освіти, модернізація, дитиноцентрична освіта, зростаюча особистість, громадське управління освітою.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку освіти в державі, з одного боку, значно обтяжений соціально-економічною кризою, що є прямим наслідком повномасштабної російської агресії, з іншого – вимушеним масовим переміщенням у межах України і за її кордони дорослого населення і дітей різного віку, й, зокрема, відновленням діяльності закладів освіти та наукових установ, що переїхали з окупованих територій. Сучасний етап розвитку освіти характеризується появою нових можливостей, що є екстраполяцією суттєвої активізації міжнародної співпраці та різноманітної допомоги нашій державі, що відповідно детермінувало процеси відкритості вітчизняної освіти та науки до світових нововведень та остаточно підтвердило і забезпечило прийняття європейського вектору розвитку. Ці процеси зумовили досить помітні вже сьогодні зміни як теоретичних, так і суто прикладних підходів до розвитку освіти та освітньої політики в цілому на всіх рівнях її здійснення. На підставі останнього стає зрозумілим, що в таких умовах «...освіта не може надалі залишатися у сфері відокремленої галузевої чи відомчої політики, розглядатися як витратне соціальне благо та безповоротна стаття видатків, а має стати продуктивним чинником й визначальною умовою розвитку самої держави, відтак повинна набути статусу загальнонаціональної стратегії» (Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, 2016).

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Питання ефективного реформування національної системи освіти на всіх її рівнях в останні роки стали предметом наукового пошуку В. Андрущенко, А. Гуржія, В. Коцура, В. Кременя, В. Лугового, Л. Лук'янової, О. Ляшенка, Н. Ничкало, Н. Протасової, Г. Пустовіта та ін. Специфіка упровадження Концепції «Нова українська школа» знайшла своє відображення в працях Н. Бібік, Л. Гриневич, О. Онопрієнко, М. Пристінської, О. Савченко та ін.; розкриттю генези реформування освітнього сектора і шкільництва у нашій державі присвячено наукові праці Л. Березівської, Н. Дічек, О. Петренко, О. Сухомлинської та ін. Проте питання щодо напрямів розвитку національної системи освіти залишаються, на нашу думку, ще недостатньо розробленими.

Мета статті – здійснити аналіз сучасного стану реформування вітчизняної системи освіти, на основі якого визначити й схарактеризувати

сутність провідних орієнтирів її модернізації через деталізацію актуальних ідей, теоретичних концептів та наукових підходів до її побудови; актуалізувати положення про посилення громадської участі в управлінні сучасною освітою на всіх її рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз сучасного стану вітчизняної системи освіти свідчить, що сучасний екстенсивний підхід до її подальшого розвитку повністю себе вичерпав. Актуальності набувають нові орієнтири підвищення якості освіти і якості освітньої діяльності, що відповідає світовим і загальноєвропейським освітнім тенденціям, і насамперед у формуванні людського капіталу, тобто сучасної людини інноваційного типу, громадянина і патріота.

Відтак актуалізації нині потребують ідеї не лише підвищення якості освіти і якості освітньої діяльності, але й створення можливостей для рівного доступу до всіх видів і форм освіти в державі, що має бути спрямовано на підвищення навчальних досягнень здобувачів освіти (учня/студента) та їхньої якісної підготовки до подальшого життя; ідей підвищення якості викладання навчальних предметів чи інтегрованих курсів через підвищення якості професійної діяльності та педагогічної майстерності педагогів і закладу освіти у цілому; ідей реалізації автономії закладів освіти, а отже підвищення ефективності їх управління та оптимізації освітньої діяльності.

Враховання зазначеного вище підводить нас до визначення надзвичайно важливого в сучасних умовах орієнтиру розвитку вітчизняної системи освіти, для якого характерним є саме посилення громадської участі в управлінні освітою на паритетних позиціях разом з державним її управлінням. Підтвердженням важливості вирішення цього питання є те, що значна кількість зацікавлених суб'єктів громадянського суспільства – батьки, громада, творчі спілки й організації, численний волонтерський корпус, навіть у важких внутрішньо і зовнішньополітичних, соціально-політичних й фінансово-економічних умовах, реально відсторонені від підготовки, прийняття та впровадження управлінських рішень і переважно моніторингу результатів освітнього процесу. Відтак, недосконалість й інституційна нерозвиненість сучасної громадської складової в управлінні освітою на всіх рівнях і у всіх видах її здійснення не дає громадськості відповідально й ефективно впливати на стан освітянських справ. Саме тому ми актуалізуємо увагу на дотриманні «...відповідного балансу державної і громадської складових у проголошеному державно-громадському управлінні сучасною освітою в нашій державі» (Міністерство освіти і науки України, 2017).

А це, своєю чергою, створює умови для повноцінної участі громадянського суспільства в управлінні освітою на основі розвитку соціального партнерства як провідного феномена демократії. Крім цього застосування технологій соціального партнерства створює додаткові можливості для залучення інвестицій у розвиток освіти на всіх рівнях її здійснення, сприяє процесам ефективної мобілізації людських ресурсів, а

отже, зміцненню соціальної стабільності та реалізації інтересів усіх суб'єктів громадянського суспільства в галузі освіти. І в той же час, сприяє усуненню можливого протистояння соціальних груп чи окремих суб'єктів, які беруть участь в освітньому процесі, суттєвого зменшення суспільних витрат, посилення особистої та колективної відповідальності щодо забезпечення освітніх запитів здобувачів освіти (учень/студент) на ринку освітніх послуг та їхнього соціального захисту. А це дає підстави стверджувати про особливе значення громадянського управління у розвитку вітчизняної системи освіти, за умови запровадження процесів децентралізації на всіх рівнях її здійснення, що розглядається нині як обов'язкова умова поліпшення якості освіти і якості освітньої діяльності.

Наступним важливим орієнтиром у розвитку вітчизняної системи освіти є визнання сьогодні філософсько-культурологічних, психолого-педагогічних і соціальних концепції й підходів щодо біосоціальної природи зростаючої особистості і її гармонійної взаємодії з навколишнім світом; зростаючої особистості як активного суб'єкта діяльності і власного чи в колективі творчого розвитку й саморозвитку, становлення й самостановлення. В основі цих процесів, за умови глобалізаційних тенденцій в сучасній світовій і загальноєвропейській освітніх системах, покладено концептуальну ідею «коеволуції», що ґрунтуючись на поєднанні знань про природне і соціогуманітарне середовище, дає змогу створити універсальну модель майбутнього соціоприродного й соціокультурного простору, у межах якого еволюційні процеси розвитку окремої особистості, суспільства й цивілізації в цілому та оточуючого середовища логічно взаємопов'язані між собою, де людина і навколишній світ з його розмаїттям об'єктів і суб'єктів взаємодії гармонійно співіснують. Отже, ця ідея, поряд з ідеєю випереджувальної особистісно орієнтованої освіти та широкого запровадження дитиноцентричної парадигми, вибудованої насамперед на принципах природо відповідності й культуровідповідності, складають методологічну основу конструювання сучасного змісту освіти, виховання, розвитку і соціалізації здобувачів освіти на всіх рівнях його реалізації.

Крім цього, застосування сучасних психолого-педагогічних концепцій і підходів щодо формування зростаючої особистості передбачає насамперед актуалізацію наукових уявлень про її цінності, ціннісну сферу й ціннісні орієнтації як екстраполяцію сутності цінностей та ціннісних орієнтацій суспільства; особливості їх взаємодії у формуванні соціально активного громадянина і патріота; можливі цілі і завдання освіти, виховання, розвитку і соціалізації в особистісному і соціальному аспектах; дитину, мотиви її вчинків і діяльності, інтереси й потреби та можливості їх задоволення; основні характеристики особистості педагога, цілі і способи його професійної діяльності; уявлення про взаємодію особистості, громадянського суспільства й держави.

Тоді екстраполяцією схарактеризованих вище загальнометодологічних ідей та концепцій має бути спроектована система супідрядних, поетапно

конкретизованих цілей забезпечення логічної єдності та цілісності етапів освіти, виховання, розвитку і соціалізації зростаючої особистості в закладах освіти, які охоплюють всі сфери її життєдіяльності, тим самим сприяють ефективному формуванню її наукового світогляду, розвитку креативності, творчої і соціальної активності, громадянської позиції та патріотизму. Конкретизація цілей розглядається нами «...як комплекс взаємопов'язаних вимог щодо поєднання природничого та соціогуманітарного знання, як необхідна передумова інтеграції роз'єднаного конкретного знання в єдину систему навчального матеріалу, що надає йому визначеної цілісності й концептуальності. За такого підходу знання стають важливими і головне необхідними компонентами розвитку національної системи освіти, що здатна сформувати зростаючу особистість як творця власної долі, як креативну й інноваційну, як громадянина і патріота своєї держави» (Пустовіт, 2013).

У такий спосіб, це уможлиблює формування особистості, яка «...готова самовіддано розбудувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову і соціальну державу, здатна виявляти національну гідність, знати свої обов'язки і права, цивілізовано відстоювати їх, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві» (Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні, 2004).

Отже, у межах цього орієнтиру розвитку вітчизняної системи освіти можливість створення такої єдності між природничо-науковими і соціогуманітарними знаннями з їх ідеологічними, культурологічними, світоглядними та аксіологічними концептами є важливою умовою розв'язання комплексу суто соціально-педагогічних, психолого-педагогічних, біоетичних проблем, притаманних сучасній системі освіти. У такий спосіб, «...актуалізується осмислення специфіки становлення і розвитку нових підходів до побудови наукового знання, світоглядна та методологічна значущість якого детермінує формування когнітивних систем не лише природознавства, а й дисциплін соціально-гуманітарного циклу у їх логічній єдності, завершеності і практичній спрямованості» (Pustovit, 2021).

Відповідно, вирішення цих актуальних питань складає наступний орієнтир розвитку вітчизняної системи освіти саме в наші дні. Сутність його полягає у конструюванні нового навчального змісту освіти, виховання, розвитку і соціалізації зростаючої особистості, що є провідним чинником зміни традиційної системи цінностей як окремої особистості, так і сучасного українського суспільства, яке вперше за роки незалежності стало єдиною монолітною і нескореною у боротьбі за свою незалежність українською нацією. Звідси можемо констатувати, що головною тенденцією сучасної освіти, виховання, розвитку і соціалізації зростаючої особистості стає формування системи її ціннісного ставлення до оточуючого соціального і природного довкілля, самої себе й оточуючих її людей, до держави як запоруки її щасливого майбутнього. Тим самим набуває сили тенденція до гармонійного поєднання інтересів учасників

освітнього процесу: зростаючої особистості, яка прагне до вільного саморозвитку і збереження своєї індивідуальності; українського суспільства, зусилля якого спрямовані на інтелектуальний й духовно моральний розвиток і саморозвиток такої особистості; держави, зацікавленої у тому, щоб діти зростали громадянами-патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце у цивілізованому світі (Пустовіт, 2018).

Відповідно, досягнення означених цілей має забезпечуватись у процесі розроблення й структурування освітнього, виховного, розвивального і соціалізуючого змісту на основі врахування низки наступних положень, а саме:

ефективність такого змісту можлива лише за умови поєднання у певній системі, наступності, доцільності й логічній єдності філософсько-культурологічних, загальнодидактичних, психолого-педагогічних і суто історичних, соціальних, моральних, екологічних та інших категорій (понять), що є провідними у методологічних і теоретико-методичних підходах, спрямованих на створення інтелектуального поля для побудови інтегрованого знання;

врахування сутності актуальних проблем сучасного соціокультурного і соціоприродного довкілля у навчальному змісті на основі застосування когнітивних і соціальних технологій, сучасних психолого-педагогічних теорій і концепцій, а також трансферу знань у формуванні національної ідентичності й індивідуальності та соціальної активності зростаючої особистості;

забезпечення сприятливих умов для ефективної побудови в свідомості здобувачів освіти (учня/студента) вербальної і сенсорної інформації у вигляді образів-понять на основі актуалізації вивчення навчального матеріалу чи у процесі конкретної педагогічно спрямованої й соціально значущої практичної роботи у довкіллі;

започаткування і здійснення різноманітної навчально чи соціально значущої проектної як індивідуальної, так і командної чи групової роботи здобувачів освіти, у межах яких провідними організаційними формами є проекти, дослідницька, пошукова, конструкторська діяльність, інтегровані заняття (за окремими темами чи розділами навчальних програм), квести, кейси, екскурсії, тематичні дні, конкурси, наукові виставки, фестивалі інженерних проектів тощо;

сприяння стимулюванню, розвитку і реалізації інтелектуального, морально-духовного потенціалу здобувачів освіти, залучення їх до особистісно і соціально значущої діяльності, що спрямовується насамперед на розв'язання як індивідуальних, так і колективних, у межах родини, закладу освіти, дитячої і молодіжної субкультури, громади і навіть держави, актуальних проблем своєї місцевості та стабільного розвитку українського суспільства;

забезпечення осіб з особливими освітніми потребами спеціальним навчально реабілітаційним супроводом на всіх рівнях здійснення освіти в нашій державі, в усіх видах і формах її реалізації;

забезпечення умов для професійного самовизначення та допрофесійної і професійної підготовки здобувачів освіти;

підвищення ефективності якості освіти і якості освітньої діяльності в закладах освіти всіх рівнів завдяки зростанню якості професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників, удосконаленню професійної діяльності уже працюючих педагогів і їхньої педагогічної майстерності на базі закладів, установ та організацій, що забезпечують підвищення їхнього фахового рівня (Pustovit, 2018).

Водночас можемо констатувати, що сьогодні усе відчутніше стає потреба в подоланні побічних наслідків пострадянської освітньої парадигми як у навчальному змісті, так і в управлінні освітньою діяльністю, що насамперед віддзеркалюється у нинішніх спробах вибудувати освіту як вузькоспеціалізовану освіту, що призводить до фрагментарності світосприйняття здобувачем освіти соціокультурного і соціоприродного простору, недосконалості міжпрофесійних комунікацій в освітньому процесі, уповільнюючи тим самим розвиток інтеграційних процесів у суміжних наукових галузях. Відповідно, такий стан речей детермінує необхідність переосмислення змісту освіти на всіх рівнях її здійснення на користь зростання частки міжпредметної і міжгалузевої інтеграції знань, яка є можливою лише на основі переходу від знання фактів, окремих законів і закономірностей до формування життєво важливих компетентностей, серед яких провідними є: уміння і навички спілкування державною (і рідною, у разі відмінності від державної) мовою, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні предметні компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентності, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і дотримання здорового способу життя (Міністерство освіти і науки України, 2017; Нова українська школа, 2020).

У такий спосіб, нами визначено наступний орієнтир у розвитку вітчизняної системи освіти, сутність якого складає процес формування в здобувача освіти життєво важливих компетентностей і не лише завдяки створенню нового освітнього продукту, скільки створенню умов для формування інноваційної, творчої і креативної, соціально активної особистості, громадянина і патріота. На думку В. Кременя, «...це потрібно суспільству, бо без такої особистості ми не матимемо ані стабільної демократичної ситуації в країні, ані ефективної ринкової економіки, яка потребує активної, дієвої, відповідальної людини» (Кремень, 2005).

Отже, сьогодні стає зрозумілим, що поліпшення якості освіти і якості освітньої діяльності можливі лише за умови суттєвих прогресивних змін у контексті локального соціокультурного простору освіти. А це передбачає, насамперед, визначення національного контексту розвитку компетентностей, що впливають на успіх у важливих сферах життєвості особистості, а також розуміння того, яким чином і на

скільки широко ключові компетентності включені до національних стратегій розвитку та оцінки якості вітчизняної системи освіти. Саме такий підхід став підґрунтям модернізаційних змін щодо визначення сутності сучасної освітньої парадигми, яка детермінувала появу й утвердження в освітньому середовищі держави на всіх рівнях її здійснення категорії компетентності здобувачів освіти. Запровадження такої парадигми спрямовано на: формування потреби індивіда в постійному поповненні та оновленні знань, формуванні й удосконаленні умінь та практичних навичок; створення ефективних умов для їх закріплення і перетворення в компетенції різного рівня складності і спрямованості, що загалом і складають сутність категорії «компетентність». Наступним важливим висновком є те, що компетентність дає змогу здобувачу освіти ефективно й правильно оцінювати складні соціально-культурні, міжособистісні і міжнаціональні, економічні, виробничі й особистісно життєво важливі ситуації і на цій основі виробляти доцільні рішення з їх ефективного розв'язання та діяти відповідно до викликів і загроз внутрішньо і зовнішньополітичного, соціального, культурного й економічного життя українського суспільства. На підставі останнього можемо стверджувати, що бути компетентним – значить уміти мобілізувати засвоєні знання і власний досвід, свій творчий потенціал та волю у вирішенні конкретних проблем власної життєдіяльності у соціумі.

Розвиваючи попередню думку, важливою є актуалізація уваги на тому, що компетентність як особистісна усвідомлена і засвоєна в свідомості категорія, точніше, уже певна провідна якість здобувача освіти, за своєю сутністю не зводиться лише до усвідомлених і засвоєних системних наукових знань, певним чином сформованих умінь і практичних навичок у їх кількісному й якісному співвідношенні. Водночас, ми не заперечуємо, що домінантою у процесах формування ключових компетентностей здобувачів освіти є саме засвоєні ними системні наукові знання, на основі застосування яких відбуваються процеси формування власного досвіду, зокрема і соціального, поведінки, вчинків і діяльності в умовах закладу освіти чи за його межами. У той же час незаперечним є те, що ефективність формування ключових компетентностей здобувачів освіти, за нашим переконанням, здійснюється прямо пропорційно їхній творчій активності, сформованому творчому потенціалу й соціальному досвіду, інтенсивності й спрямованості інтересів, потреб і мотивів, а також кола ідей, ідеалів та переконань.

Не менш важливим у межах компетентнісного орієнтиру розвитку вітчизняної системи освіти є створення ефективних умов для усвідомлення зростаючою особистістю не лише пізнавальної й оцінної, але й регулятивної функції засвоєних наукових знань, сформованих умінь та навичок з їх самостійного застосування у власній практичній діяльності в соціокультурному і соціоприродному середовищі. Тоді така діяльність, на думку І. Беха, «...набуває особливого значення в психологічній структурі особистості, тим самим забезпечуючи формування інтересів, освітніх

потреб і мотивів завдяки розвитку творчої активності свого внутрішнього «Я» з опорою на суспільні ідеї, ідеали, цінності й моральні норми» (Бех, 2012).

Саме останнє є важливим чинником, що детермінує появу і реалізацію особистісного прагнення здобувача освіти перебудувати чи змінити власне «Я» («Я фізичне», «Я психічне», «Я соціальне») і, як результат, своє ставлення до оточуючого світу та власної життєтворчої діяльності на позитивно-конструктивне. І, як переконує аналіз сучасної освітньої практики, інтенсивність та широта цих процесів регулюється насамперед здібністю здобувача освіти відчувати себе впевненим у власних силах і можливостях як в освітньому процесі, так і у спілкуванні та взаємодії з однолітками, старшими товаришами, вчителями і батьками. Відтак, є всі підстави стверджувати, що у формуванні ключових компетентностей здобувача освіти, враховуючи різновекторність і різнорівневість цих процесів, доміняючою є ступінь сформованості його особистісного творчого потенціалу. Саме він забезпечує ефективність і чіткість сприйняття власного внутрішнього світу, розуміння наслідків впливу зовнішніх чинників соціокультурного середовища та безпосередньо сприяє побудові здобувачем освіти власного комфортного життєвого простору.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, основним результатом здійснюваної сьогодні модернізації має стати суттєва трансформація освітнього сектору нашої держави. А це, насамперед, надає вітчизняній системі освіти здатності до саморегуляції, спрямованої на усунення суспільних викликів і загроз, створення умов для побудови інноваційного освітнього середовища, перетворення її на ефективний важіль у розвитку економіки і добробуту українського суспільства. Тобто, створення такого середовища, у якому здобувачі освіти набувають важливих умінь і навичок самостійного опановування новими знаннями упродовж життя та тих життєво важливих компетентностей, що дають їм змогу застосовувати ці знання у власній практичній діяльності. У такий спосіб, сучасна вітчизняна система освіти має стати основою реальної гарантії забезпечення високих соціальних стандартів.

У перспективі подальших досліджень вимагають питання упровадження: інноваційних підходів до процесів реформування вітчизняної системи освіти; зарубіжних технологій управління закладами освіти різних рівнів; якісної підготовки і підвищення кваліфікації майбутніх педагогів в закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. (2016). Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.

Міністерство освіти і науки України. (2017). *Закон України «Про освіту»*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html (дата звернення 25.08.2022).

Пустовіт, Г. (2013). *Позашкільна освіта і виховання: підручник*. Київ: Педагогічна думка. 272 с.

Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. (2004). *Освіта України*. № 94, сс. 6–10.

Pustovit, H., Pobirshenko, N. (2021). Dzieci i młodzież w przestrzeni życia społecznego placówki edukacji pozaskolnej: teoretyczne podstawy problem (kontekst ukraiński). *Scientific papers of the Witelon State University of Applied Sciences in Legnica* No. 41(4), ss. 93–105.

Пустовіт, Г. (2018). Компетентнісний підхід як ціннісний конструкт освіти особистості в закладах позашкільної освіти. *Інноватика у вихованні: зб. наук. пр.* Вип. 8. Рівне: РДГУ, сс. 82–96

Pustovit, H. (2018). Regionalny kontekst rozwoju післядипломної педагогічної освіти. In: *Conference Proceedings of the International Scientific Conference Economic and Social Focused Issues of Modern World (October 24 – 25, 2018, Bratislava, Slovakia Republic)*. *The School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava*, 2018. S. 372–380.

The School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava. In: *Conference Proceedings of the International Scientific Conference Economic and Social Focused Issues of Modern World (October 24 – 25, 2018, Bratislava, Slovakia Republic)*. s. 372–380.

Нова українська школа. (2020). *М-во освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення 25.08.2022).

Кремень, В. (2005). *Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати*. Київ: Грамота, 2005. 447 с.

Бех, І. (2012). *Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посіб.* Київ: Академвидав, 2012. 256 с.

REFERENCES

Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini [National Report on the State and Prospects of Education Development in Ukraine]. (2016). Kyiv: Pedahohichna dumka, 2016. 448 s. (in Ukrainian)

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2017). *Zakon Ukrainy "Pro osvitu"* [Law of Ukraine "On Education"]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html (data zvernennia 25.08.2022). (in Ukrainian)

Pustovit, H. (2013). *Pozashkilna osvita i vykhovannia: pidruchnyk* [Extracurricular Education and Upbringing: Textbook]. Kyiv: Pedahohichna dumka. 272 s. (in Ukrainian)

Natsionalna prohrama vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi v Ukraini [National Program of Education for Children and School Youth in Ukraine]. (2004). *Osvita Ukrainy*. No 94, ss. 6–10. (in Ukrainian)

Pustovit, H., Pobirshenko, N. (2021). Dzieci i młodzież w przestrzeni życia społecznego placówki edukacji pozaskolnej: teoretyczne podstawy problem (kontekst ukraiński) [Children and Youth in the Social Life of an Extracurricular Education Facility: Theoretical Foundations of the Problem

(Ukrainian Context)]. *Scientific papers of the Witelon State University of Applied Sciences in Legnica No. 41(4)*, ss. 93–105. (in Polish)

Pustovit, H. (2018). Kompetentnisnyi pidkhd yak tsinnisnyi konstrukt osvity osobystosti v zakladakh pozashkilnoi osvity [Competency Approach as a Value Construct of Personality Education at Extracurricular Education Institutions]. *Innovatyka u vykhovanni : zb. nauk. pr. Vyp. 8*. Rivne : RDHU, ss. 82–96. (in Ukrainian)

Pustovit, H. (2018). Rehionalnyi kontekst rozvytku pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity [The Regional Context of the Development of Postgraduate Pedagogical Education]. V: *Conference Proceedings of the International Scientific Conference Economic and Social Focused Issues of Modern World (October 24 – 25, 2018, Bratislava, Slovakia Republic)*. The School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava, 2018. S. 372–380. (in Ukrainian)

The School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava. V: *Conference Proceedings of the International Scientific Conference Economic and Social Focused Issues of Modern World (October 24–25, 2018, Bratislava, Slovakia Republic)*. SS. 372–380.

Nova ukrainska shkola [New Ukrainian school]. (2020). M-vo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (data zvernennia: 25.08.2022). (in Ukrainian)

Kremen, V. (2005). *Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty : Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty* [Education and Science in Ukraine – Innovative Aspects: Strategy. Realization. The results.]. Kyiv : Hramota, 2005. 447 s. (in Ukrainian)

Bekh, I. (2012). *Osobystist u prostori dukhovnoho rozvytku : navch. posib.* [Personality in the Space of Spiritual Development: [Textbook]]. Kyiv: Akademvydav, 2012. 256 s. (in Ukrainian)

CURRENT LANDMARKS FOR THE MODERNIZATION OF MODERN EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT A GROWING PERSONALITY: THEORETICAL ANALYSIS

Hryhorii Pustovit

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Natural and Mathematical Education,
Rivne Region Institute of Postgraduate Pedagogical Education,
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0001-7754-0249,

e-mail: h.pustovit@gmail.com

Oksana Petrenko

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head at the Department of Theory and Methods of Education,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6906-3542,
e-mail: oksana.petrenko@rshu.edu.ua

Abstract. The article deals with the analysis of the current state of reforming the national education system, on the basis of which the essence of the leading landmarks of its modernization was determined and characterized.

The leading ideas of such modernization have been updated, namely: improving the quality of education and the quality of educational activities and creating conditions for equal access to all types and forms of education; improving the quality of teaching of educational subjects (integrated courses) due to the improvement of the quality of the professional activity of teachers; effective implementation of the autonomy of educational institutions, and therefore the improvement of the efficiency of their management and educational activities; “co-evolution”, which, based on the combination of knowledge about the natural and socio-humanitarian environment, ensures the creation of a universal model of the future socio-cultural and educational space, regarding to which the evolutionary processes of the development of an individual, society and civilization, and the surrounding environment are logically interconnected; anticipatory, personally oriented, child-centered education and implementation of the principles of nature conformity and cultural conformity into its construction.

It was proved that the development of the national education system, which is characterized by the strengthening of public participation in the management of education on parity basis together with its state management, should be considered as a leading phenomenon of democracy.

The undeniable significance of philosophical-cultural, psychological-pedagogical and social concepts was characterized: regarding the biosocial nature of the growing personality and its harmonious interaction with the surrounding world; growing personality as an active subject of activity and personal or collective creative development and self-development, development and self-development.

Keywords: national education system, modernization, child-centered education, growing personality, public management of education.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2022 р.